

بررسی تأثیر کیفیت کمیته حسابرسی بر سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت زهره حاجیها، حسین رجب‌دزی^۲

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۸/۰۵

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۹/۲۹

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی ارتباط بین کیفیت کمیته حسابرسی و سطح افشای مسئولیت‌اجتماعی شرکت است. مسئولیت‌اجتماعی، شامل مجموعه وظایف و تعهدهایی است که شرکت باید در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند، انجام دهد. در این پژوهش برای سنجش سطح افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها از الگوی میسرا و همکاران و برای سنجش تأثیر کیفیت کمیته حسابرسی در افشای اطلاعات از متغیرهای پیشنهادی پرسونز و روهانا و همکاران و هیشام و همکاران استفاده شده است. دوره زمانی مورد مطالعه شامل سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ و نمونه برگزیده متشکل از ۶۷ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. همچنین برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش رگرسیون حداقل مربعات معمولی استفاده شد. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که پس از کنترل متغیرهای اندازه شرکت، نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و ریسک سیستماتیک، بین استقلال کمیته حسابرسی، تخصص اعضای کمیته حسابرسی و اندازه کمیته حسابرسی با سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی و سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه‌ای مثبت برقرار است که معنادار نیست. با توجه به یافته‌های پژوهش، می‌توان ادعا کرد با افزایش کیفیت کمیته حسابرسی، میزان سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت، افزایش می‌یابد. در نتیجه پیشنهاد می‌گردد که شرکت‌ها برای افزایش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی که مقوله با اهمیتی است، به کیفیت کمیته حسابرسی توجه ویژه نمایند.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت‌پذیری اجتماعی، کیفیت کمیته حسابرسی، افشای اطلاعات.

طبقه‌بندی موضوعی: G11, M19

DOI: 10.22051/ijar.2017.12355.1213

^۱ دانشیار گروه حسابداری دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق، تهران، ایران.

(Manuchehr.Roosta@yahoo.com)

^۲ دانشجوی دکتری حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران، نویسنده مسئول.

(ira.dehghani@gmail.com)

مقدمه

هدف از تشکیل کمیته حسابرسی، کمک به ایفای مسئولیت نظارتی هیئت مدیره و بهبود آن جهت کسب اطمینان معقول از اثربخشی فرآیندهای نظام راهبری، مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی، سلامت گزارشگری مالی، اثربخشی حسابرسی داخلی، استقلال حسابرس مستقل و اثربخشی حسابرسی مستقل و رعایت قوانین، مقررات و الزامات است (منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱). در حیطه گزارشگری نیز این کمیته وظایف نظارت بر موضوعات با اهمیت گزارشگری مالی، قضاوت‌ها و برآوردهای عمده، رویه‌های حسابداری عمده، نحوه افشا و انتخاب و تغییر در هر یک از آن‌ها و افشای معاملات با اشخاص وابسته در گزارش‌های مالی شرکت را بر عهده دارد. همچنین کسب اطمینان معقول نسبت به سلامت، قابلیت اعتماد و به موقع بودن سایر گزارش‌های تهیه شده برای انتشار به خارج از شرکت بر عهده این کمیته است.

همچنین در سال‌های اخیر، مسئولیت اجتماعی شرکتی به عنوان یک دیدگاه غالب در دنیای تجارت مطرح شده است. بسیاری از شرکت‌ها، تعهدهایی را در این حوزه مطرح کرده، طرح‌های مربوط به آن را آغاز کرده و کمیته‌های مربوط را شکل داده‌اند و گزارش‌هایی را در این راستا ارائه می‌کنند (کیم و سیگی لی، ۲۰۱۴). از آنجا که مسئولیت اجتماعی شرکتی به یکی از فعالیت‌های اصلی کسب و کار تبدیل شده است، می‌توان آن را به عنوان یکی از حوزه‌های اصلی مدیریت در کنار حوزه‌هایی چون بازاریابی، حسابداری و یا مسایل مالی به‌شمار آورد (کراین و همکاران، ۲۰۰۸). پرسونز (۲۰۰۹) افشای اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاران را با کیفیت کمیته حسابرسی مرتبط می‌داند. از نظر او، افزایش کیفیت کمیته حسابرسی، موجب افزایش شفافیت در ارائه اطلاعات می‌شود و در نتیجه این انتظار وجود دارد که کیفیت کمیته حسابرسی (با افشای اطلاعات صحیح و کامل) بتواند با مسئولیت اجتماعی شرکت و افشای اطلاعات مرتبط با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت مرتبط باشد. همچنین گلب و استراسر (۲۰۰۱) معتقدند که شرکت‌های مسئولیت‌پذیرتر از منظر اجتماعی، حجم بیشتری از اطلاعات و استانداردها را در گزارش‌های خود افشا می‌کنند؛ در نتیجه سطح شفافیت آن‌ها بالاتر است. بر اساس نظر کیم و سیگی لی (۲۰۱۴) نیز هنگامی که در فرهنگ سازمانی شرکت مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سطح بالایی حفظ شود، مدیران و دست‌اندرکاران تمایل بیشتری به انتشار اخبار مرتبط با عملکردهای خود دارند. بدین ترتیب، چنین به نظر می‌رسد که کیفیت کمیته حسابرسی

تأثیر قابل توجهی بر مسئولیت اجتماعی شرکتی داشته باشد. از آنجا که کیفیت کمیته حسابرسی به عنوان یکی از ابزارهای حاکمیت شرکتی از طریق استفاده از تخصص و کارایی اعضا باعث افزایش ارزش شرکت می‌شود (جامعی و رستمیان، ۱۳۹۵) و افزایش ارزش شرکت نیز به دلیل افزایش در اعتبار و شهرت واحد تجاری در بازار از طریق گزارشگری مسئولیت اجتماعی است (داگیلینه، ۲۰۱۳) بنابراین افزایش سطح مسئولیت اجتماعی با افزایش ارزش شرکت رابطه مستقیم دارد (شجاعی و خبرخوش، ۱۳۹۵). از این رو کمیته حسابرسی با توجه به وظایف خود می‌تواند بر کیفیت و میزان افشای اطلاعات مرتبط با مسئولیت‌پذیری اجتماعی اثرگذار باشد. در نتیجه می‌توان ارتباط این دو موضوع را تبیین و مورد بررسی قرار داد.

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر کیفیت کمیته حسابرسی بر سطح افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت است. لذا سوال اصلی پژوهش را می‌توان به این صورت بیان کرد که آیا کیفیت کمیته حسابرسی رابطه‌ای با میزان افشای اطلاعات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت دارد؟ همچنین با توجه به عدم ورود پژوهشگران به موضوع ذکر شده و اینکه تاکنون پژوهشی در این زمینه صورت نگرفته است، بررسی این موضوع ضروری به نظر می‌رسد تا بتوان با استفاده از یافته‌ها تصمیم‌گیری‌های بهتری را در حوزه مدیران و سرمایه‌گذاران شاهد بود. در ادامه ابتدا مبانی نظری و پیشینه پژوهش مطرح می‌شود. سپس روش پژوهش و آزمون فرضیه‌ها ارائه می‌گردد. در انتها نیز بحث و نتیجه‌گیری و محدودیت‌های پژوهش بیان شده است.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش داخلی

خواجوی و همکاران (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه بین مدیریت سود و مسولیت‌های اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین مسولیت‌پذیری اجتماعی و مدیریت سود رابطه منفی وجود دارد.

حجایی (۱۳۹۱) در پژوهشی دریافت که بین افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی با مالکیت نهادی، رابطه منفی وجود دارد.

حاجیها و سرفراز (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی و هزینه حقوق صاحبان سهام شرکت‌ها پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش آنان نشان می‌دهد که مسئولیت-پذیری اجتماعی رابطه معکوس و معناداری با هزینه حقوق صاحبان سهام دارد؛ بنابراین مدیران با افزایش افشاگری در زمینه عملکرد اجتماعی، باعث کاهش در نرخ بازده مورد انتظار سرمایه-گذاران (هزینه حقوق صاحبان سهام) می‌شوند و هزینه‌های تامین مالی کمتری برای شرکت به ارمغان می‌آورند. به عبارت دیگر، اطلاعات مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت برای سرمایه-گذاران دارای محتوای اطلاعاتی دارد.

رزمجویی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان "تأثیر ساختار مالکیت و ترکیب هیئت مدیره بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها" دریافتند که از بین متغیرهای مستقل، رتبه تمرکز مالکیت و نسبت اعضای موظف بیشترین تأثیر را بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها دارند و از بین متغیرهای کنترلی تنها میزان تحصیلات بر روی متغیر وابسته که همان مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها می‌باشد تأثیر گذار است.

پورمحمد و سعدی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان "بررسی نقش مسئولیت‌های اجتماعی در فعالیت صنایع پتروشیمی" دریافتند که توجه وافر سازمان به مبحث مسولیت‌های اجتماعی، سبب افزایش درآمد و اعتبار شرکت می‌گردد.

پیشینه پژوهش خارجی

گلب و استراسر (۲۰۰۱) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های فعال از منظر مسئولیت‌اجتماعی، اظهارنامه‌های مالی بیشتری را ارائه می‌کنند. آنها معتقدند در صورتی که شرکت‌های با سطح مسئولیت‌اجتماعی بهتر بتوانند سطح بالاتری از استانداردهای اخلاقی را در گزارش‌های مالی خود لحاظ نمایند، سطح شفافیت افزایش می‌یابد و احتمال کمتری وجود دارد که چنین شرکت‌هایی اخبار بد را از سرمایه‌گذاران مخفی نمایند؛ در نتیجه، آن‌ها با خطر سقوط قیمت سهام پایین‌تری مواجه هستند.

کیم و همکاران (۲۰۱۲) هم در مطالعه‌ای دریافتند شرکت‌هایی که از مسئولیت‌های اجتماعی برخوردار هستند، رفتار مسئولانه‌ای را در قبال گزارش‌های مالی ارائه می‌دهند. آنان بر این باورند

که تعهد شرکت‌ها به استانداردهای اخلاقی بالاتر، تأثیر مثبتی بر کیفیت اطلاعات حسابداری دارد.

کیم و سیگی لی (۲۰۱۴) در پژوهشی ارتباط مسئولیت اجتماعی شرکت و خطر سقوط قیمت سهام را بررسی کردند. یافته‌های پژوهشی آنان حاکی از آن است که خطر سقوط قیمت سهام و مسئولیت اجتماعی شرکتی، رابطه معکوس و معناداری با یکدیگر دارند؛ به عبارتی با افزایش مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها، خطر سقوط قیمت سهام کاهش می‌یابد.

دیسانایاکه و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی در کشور سریلانکا دریافتند که رابطه مثبت و معناداری بین اندازه شرکت (با استفاده از معیار لوگاریتم دارایی‌ها)، سن، بازده حقوق صاحبان سهام و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت وجود دارد و با افزایش اندازه، سن شرکت و بازده حقوق صاحبان سهام، میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی افزایش می‌یابد.

استاکچزینی (۲۰۱۶) در پژوهشی دریافت که بین عملکرد مالی با استفاده از معیارهای سود هر سهم و بازده حقوق صاحبان سهام، استقلال هیئت مدیره و حساسیت زیست‌محیطی صنعت فعالیت شرکت و میزان گزارش توسعه پایدار رابطه مثبت و معناداری برقرار است. بدین معنا که با افزایش عملکرد مالی و بازده حقوق صاحبان سهام، میزان گزارش توسعه پایدار افزایش می‌یابد. همچنین میزان گزارش توسعه پایدار در صنایعی که از لحاظ زیست‌محیطی حساسیت بیشتری دارند، بیشتر است.

روش‌شناسی پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

در خصوص دستیابی به اهداف پژوهش و براساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش مطرح شده، فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح زیر طراحی و تدوین شده است:

فرضیه اول: بین استقلال کمیته حسابرسی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین تخصص اعضای کمیته حسابرسی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: بین تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین اندازه کمیته حسابرسی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کمی است که در آن از روش علمی ساخت و اثبات تجربی استفاده شده و بر اساس فرضیه‌ها و طرح‌های پژوهشی از قبل تعیین شده، انجام شده است. از این دسته پژوهش‌ها زمانی استفاده می‌شود که معیار اندازه‌گیری داده‌ها کمی است و برای استخراج نتیجه‌ها از روش‌های آماری استفاده می‌شود (نمازی، ۱۳۸۲).

متغیرهای پژوهش

در این پژوهش کیفیت کمیته حسابرسی به عنوان متغیر مستقل و مسئولیت‌اجتماعی شرکتی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

کیفیت کمیته حسابرسی

در ادامه روش بررسی هر یک از مولفه‌های مرتبط با کیفیت کمیته حسابرسی و افشای اطلاعات تشریح می‌گردد:

- استقلال کمیته حسابرسی^۱: استقلال کمیته حسابرسی یک متغیر دو ارزشی صفر و یک است که اگر نسبت تعداد اعضای هیئت مدیره عضو کمیته حسابرسی (به جز اعضای غیرموظف) به تعداد کل اعضای کمیته حسابرسی کمتر از ۰/۵ باشد، بیانگر استقلال نسبی است و مقدار این متغیر برابر با یک و در غیر این صورت برابر با صفر است (روهانا و همکاران، ۲۰۱۴). عضو مستقل کمیته حسابرسی عضوی است که فاقد هرگونه رابطه یا منافع مستقیم یا غیرمستقیم با سایرین است که بر تصمیم‌گیری مستقل فرد اثرگذار باشد و موجب جانبداری وی از منافع فرد یا گروه خاصی از سهامداران یا سایر ذی‌نفعان شود یا سبب عدم رعایت منافع یکسان سهامداران گردد (منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱).

- تخصص اعضای کمیته حسابرسی^۲: تخصص اعضای کمیته حسابرسی بیانگر تعداد اعضای کمیته حسابرسی است که در زمینه حسابداری، حسابرسی و مالی فعالیت دارند و دارای علم و دانش تخصصی هستند (روهانا و همکاران، ۲۰۱۴). فرد متخصص، فردی است که مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه‌ای داخلی یا معتبر بین‌المللی در امور مالی، حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد و سایر رشته‌های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی، همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورت‌ها و گزارش‌های مالی و کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی را دارد (منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱).
- تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی^۳: این متغیر بیانگر تعداد جلسات کمیته حسابرسی در طول سال است. در این پژوهش مطابق پژوهش رویایی و ابراهیمی (۱۳۹۴) تعداد گزارش‌های کمیته حسابرسی که در طول سال منتشر شده است، به‌عنوان معیار تعداد جلسات رسمی کمیته در نظر گرفته شده است.
- اندازه کمیته حسابرسی^۴: اندازه کمیته حسابرسی با تعداد اعضای کمیته حسابرسی بررسی می‌شود (روهانا و همکاران، ۲۰۱۴).

مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR-s)

مسئولیت اجتماعی شرکتی در این پژوهش دارای چهار بعد است و با تفاضل نقاط قوت از نقاط ضعف مربوط، نمره آن محاسبه می‌شود. لازم به ذکر است که در صورت وجود هر نقطه ضعف یا نقطه قوت مربوط، عدد یک و در صورت نبود آن‌ها، عدد صفر در نظر گرفته شده است. در این پژوهش برای اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی شرکتی از الگوی میسرا و همکاران (۲۰۱۱) استفاده شده که به صورت زیر است:

$$CSR-s = CSR-COM-S + CSR-EMP-S + CSR-ENV-S + CSR-PRO-S$$

CSR-s: نمره مسئولیت اجتماعی

CSR-COM-S: نمره افشای مشارکت اجتماعی که از تفاضل نقاط قوت و نقاط ضعف

خاص خود به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$CSR-COM-S = \sum \text{Strengths} - \sum \text{Concerns}$$

CSR-EMP-S: نمره افشای روابط کارکنان

CSR-ENV-S: نمره افشای محیط زیست

CSR-PRO-S: نمره افشای ویژگی محصولات

نمونه‌هایی از نقاط قوت و ضعف ابعاد مسئولیت اجتماعی در نگاره (۱) آورده شده است. لازم به ذکر است که این موضوع با مطالعه یادداشت‌ها و صورت‌های شرکت‌های نمونه گردآوری شده است.

نگاره (۱): نقاط ضعف و قوت ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکتی (میشرا و همکاران، ۲۰۱۱)

متغیر	نقاط قوت	نقاط ضعف
مشارکت اجتماعی	۱- کمک‌های خیریه ۲- کمک‌های نوآورانه (کمک به سازمان‌های غیرانتفاعی و مشارکت در طرح‌های عمومی)	۱- اثر نامطلوب اقتصادی (اثر منفی بر کیفیت زندگی و تعطیلی کارخانه) ۲- عدم پرداخت مالیات
روابط کارکنان	۱- به اشتراک گذاشتن سود نقدی ۲- مزایای بازنشستگی	۱- ضعف بهداشت و ایمنی ۲- کاهش نیروی کار
محیط زیست	۱- انرژی پاک (استفاده از سوخت‌هایی با آلاینده‌گی کمتر) ۲- کنترل آلودگی هوا و کاهش گازهای گلخانه‌ای	۱- تولید زیاده‌های خطرناک ۲- پرداخت جریمه به دلیل نقض مقررات مدیریت زیاده
ویژگی محصولات	۱- کیفیت محصول ۲- ایمنی محصول	۱- پرداخت جریمه در مورد ایمنی محصول ۲- پرداخت جریمه برای تبلیغات منفی

متغیرهای کنترلی

با توجه به تحقیقاتی که هیل و لئوز همچنین دالیوال و همکاران در سال ۲۰۰۶ در ارتباط با مسئولیت‌پذیری اجتماعی انجام دادند، متغیرهای کنترلی زیر در نظر گرفته می‌شود (به نقل از میشرا و همکاران، ۲۰۱۱).

Size: اندازه شرکت که از طریق لگاریتم مجموع دارایی‌های شرکت به دست می‌آید،

BTM: نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام، و

ریسک سیستماتیک (BETA): بتا بیانگر میزان حساسیت بازده شرکت نسبت به بازده بازار است که با استفاده از نرم افزار رهاورد نوین مورد محاسبه قرار گرفته است.

جامعه آماری و نمونه پژوهش

در این پژوهش برای اینکه نمونه آماری یک نماینده مناسب از جامعه آماری مورد نظر باشد، از روش حذف منظم استفاده شده است. برای این منظور، ۶ معیار زیر در نظر گرفته شده و در صورتی که شرکتی کلیه معیارها را داشته باشد، به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده است.

- شرکت قبل از سال ۱۳۹۰ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۴ در بورس فعال باشد.
 - به دلیل ماهیت خاص فعالیت شرکت‌های هلدینگ، واسطه‌گری‌های مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذاری و تفاوت قابل ملاحظه ماهیت آن‌ها با شرکت‌های تولیدی و بازرگانی، شرکت برگزیده از صنایع یاد شده نباشد.
 - به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند باشد و طی بازه زمانی مورد مطالعه، تغییر سال مالی یا تغییر فعالیت نداشته باشد.
 - صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه شرکت‌ها در بازه زمانی مذکور به گونه‌ای کامل در وب‌گاه بورس اوراق بهادار موجود باشد.
 - معامله سهام آن‌ها طی دوره پژوهش بیش از سه ماه در بورس اوراق بهادار تهران متوقف نشده باشد.
 - اطلاعات مربوط به گزارش‌های مرتبط با گزارش هیئت مدیره و گزارش عملکرد اجتماعی آن‌ها در دسترس باشد.
- بر اساس معیارهای بالا، ۶۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد.

ابزار تجزیه و تحلیل

در این پژوهش ابتدا با استفاده از نرم‌افزار اکسل^۵ نسخه ۲۰۱۳ متغیرهای پژوهشی از روی داده‌های خام و نرم‌افزار رهاورد نوین ۳ آماده و سپس با استفاده از نرم‌افزار استاتا^۶ نسخه ۱۱ و ای‌ویوز^۷ نسخه ۹، تجزیه و تحلیل نهایی انجام شده است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

در نگاره (۲)، آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مورد مطالعه نشان داده شده است. لازم به ذکر است که تعداد مشاهده‌های مورد بررسی برای محاسبه متغیرهای وابسته، مستقل و کنترلی ذکر شده، ۳۳۵ سال- شرکت است.

نگاره (۲): آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

انحراف معیار	کمیته	بیشینه	میانگین	نام متغیر
۰/۵۲۳۶	۰	۱	۰/۶۱۲۷	استقلال کمیته حسابرسی
۱/۳۶۴۶	۲	۶	۲/۸۹۴۶	تخصص اعضای کمیته حسابرسی
۲/۰۶۷۵	۳	۱۰	۴/۶۸۷۵	تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی
۰/۸۳۵۳	۲	۵	۳/۷۱۲۷	اندازه کمیته حسابرسی
۳/۵۶۵۳	۱/۰۰۰۰	۱۴/۵۷۵۷	۹/۵۷۵۴	مسئولیت اجتماعی
۱۰/۴۵۵۲	۸/۲۴۶۴	۲۸/۴۶۵۰	۱۴/۴۵۴۶	اندازه شرکت
۱/۶۸۵۷	-۳/۲۷۸۲	۳/۸۹۶۷	۰/۴۱۳۶	نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
۰/۲۹۵۷	-۱/۴۷۸۵	۳/۱۲۶۴	۰/۳۹۵۷	ریسک سیستماتیک

در نگاره (۲)، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش نشان داده شده است. در میان متغیرهای مستقل تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی بیشترین میانگین و انحراف معیار و استقلال کمیته حسابرسی کمترین میانگین و انحراف معیار را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین

در میان متغیرهای کنترلی، اندازه شرکت بیشترین میانگین و انحراف معیار و ریسک سیستماتیک کمترین میانگین و انحراف معیار را به خود اختصاص داده است.

بررسی ایستایی (پایایی) متغیرهای پژوهش

بر اساس آزمون ریشه واحد از نوع آزمون هادری، چنانچه معناداری آماره آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد، متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی پژوهش طی دوره تحقیق پایا هستند. نتایج حاصل از بررسی پایایی متغیرهای پژوهش با استفاده از این آزمون در نگاره (۳) ارایه شده است.

نگاره (۳): نتایج حاصل از آزمون هادری

معناداری	آماره آزمون	نام متغیر
۰/۰۰۰۰	۱۳/۳۵۷۵	استقلال کمیته حسابرسی
۰/۰۰۰۰	۱۰/۳۵۶۶	تخصص اعضای کمیته حسابرسی
۰/۰۰۰۰	۱۳/۲۳۶۴	تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی
۰/۰۰۰۰	۳/۹۸۰۷	اندازه کمیته حسابرسی
۰/۰۰۰۰	۱۰/۴۷۵۸	مسئولیت اجتماعی
۰/۰۰۰۰	۱۴/۴۶۴۶	اندازه شرکت
۰/۰۰۰۰	۱۵/۴۴۶	نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
۰/۰۰۰۰	۶/۴۵۳۵	ریسک سیستماتیک

با توجه به یافته‌های مندرج در نگاره (۳)، سطح معناداری در آزمون ریشه واحد هادری برای تمام متغیرها کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که نشان می‌دهد متغیرهای پژوهش پایا هستند. این بدان معنا است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف، ثابت است. بنابراین شرکت‌های مورد بررسی تغییرهای ساختاری نداشته‌اند و استفاده از این متغیرها در الگو باعث به وجود آمدن رگرسیون کاذب نمی‌شود.

آزمون فرضیه پژوهش

آزمون انتخاب الگو

با توجه به نتایج ارایه شده در نگاره (۴) و از آنجا که سطح معناداری آزمون چاو و بروش یاگان کمتر از ۰/۰۵ و سطح معناداری آزمون هاسمن نیز کمتر از ۰/۰۵ است. برای آزمون فرضیه

پژوهش می‌توان از الگوی اثرهای ثابت استفاده کرد. نتایج حاصل از برآورد الگوی رگرسیون حداقل مربعات معمولی به‌روشنی اثرهای ثابت، در نگاره (۴) ارائه شده است.

نگاره (۴): نتایج مربوط به انتخاب الگوی مربوط به آزمون فرضیه‌ها

معماداری	آماره آزمون	آزمون	فرضیه
۰/۰۰۰۰	۶/۵۶۵۷	آزمون چاو	فرضیه اول
۰/۰۰۰۰	۱۱۲/۲۴۵۶	آزمون بروش‌پاگان	
۰/۰۰۰۰	۵۷/۴۵۴۶	آزمون هاسمن	
۰/۰۰۰۰	۹/۴۶۵۶	آزمون چاو	فرضیه دوم
۰/۰۰۰۰	۲۵۴/۳۵۴۶	آزمون بروش‌پاگان	
۰/۰۰۰۰	۶۵/۳۵۶۴	آزمون هاسمن	
۰/۰۰۰۰	۵/۶۴۶۴	آزمون چاو	فرضیه سوم
۰/۰۰۰۰	۳۰۱/۳۵۳۵	آزمون بروش‌پاگان	
۰/۰۰۰۰	۸۵/۳۵۳۸	آزمون هاسمن	
۰/۰۰۰۰	۱۱/۴۶۵۹	آزمون چاو	فرضیه چهارم
۰/۰۰۰۰	۳۱۳/۷۲۰۰	آزمون بروش‌پاگان	
۰/۰۰۰۰	۲۹/۷۴۶۵	آزمون هاسمن	

آزمون فرضیه‌های پژوهش

به‌منظور آزمون فرضیه اول تا چهارم، به بررسی رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی، تخصص اعضای کمیته حسابرسی، تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی و اندازه کمیته حسابرسی و مسئولیت اجتماعی شرکتی پرداخته شد. نتایج آزمون فرضیه‌ها در نگاره (۵) نشان داده شده است.

نگاره (۵): نتایج تخمین الگوهای رگرسیون مربوط به آزمون فرضیه‌های پژوهش

متغیر مستقل: استقلال کمیته حسابرسی				
		معناداری	آماره t	متغیرها
۰/۲۶۴۷	ضریب تعیین	۰/۰۰۰۱	۲/۴۸۵۷	مسئولیت اجتماعی
۰/۲۰۳۶	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۰۰۰۵	-۲/۶۸۵۸	اندازه شرکت
۲/۲۷۶۹	دوربین - واتسون	۰/۰۰۳۰	-۷/۵۹۶۳	نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
۱۳/۳۸۵۴	آماره F	۰/۰۰۳۵۴	۲/۳۶۰۵	ریسک سیستماتیک
۰/۰۰۰۰	معناداری آماره F	۰/۴۵۶۴	۱/۳۶۹۶	مقدار ثابت
متغیر مستقل: تخصص اعضای کمیته حسابرسی				
		معناداری	آماره t	متغیرها
۰/۵۱۲۶	ضریب تعیین	۰/۰۰۰۴	۳/۲۵۹۳	مسئولیت اجتماعی
۰/۳۱۳۶	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۰۰۰۰	-۳/۲۶۹۳	اندازه شرکت
۲/۱۶۸۵	دوربین - واتسون	۰/۰۰۰۱	-۷/۵۷۰۳	نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
۱۴/۳۵۸۱	آماره F	۰/۰۰۹۵۸	۱/۲۷۹۵	ریسک سیستماتیک
۰/۰۰۰۰	معناداری آماره F	۰/۲۵۷۴	۰/۹۹۸۶	مقدار ثابت
متغیر مستقل: تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی				
		معناداری	آماره t	متغیرها
۰/۳۲۱۵	ضریب تعیین	۰/۰۰۷۶۴	۴/۳۴۷۵	مسئولیت اجتماعی
۰/۲۸۷۱	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۰۰۱۲۲	-۳/۵۱۳۸	اندازه شرکت
۲/۲۱۷۴	دوربین - واتسون	۰/۰۰۰۰	-۶/۱۳۷۵	نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
۲۷/۵۷۴۶	آماره F	۰/۰۰۰۸۹	۱/۲۴۶۵	ریسک سیستماتیک
۰/۰۰۰۰	معناداری آماره F	۰/۰۰۹۴۸	-۲/۲۹۵۸	مقدار ثابت
متغیر مستقل: اندازه کمیته حسابرسی				
		معناداری	آماره t	متغیرها
۰/۴۰۲۷	ضریب تعیین	۰/۰۰۰۰	۳/۱۶۹۵	مسئولیت اجتماعی
۰/۳۱۱۹	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۰۰۰۴۷	-۴/۲۵۸۱	اندازه شرکت
۱/۹۸۱۵	دوربین - واتسون	۰/۰۰۰۱	-۶/۵۶۷۰	نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
۲۶/۳۴۸۵	آماره F	۰/۲۶۹۱	۱/۲۵۰۴	ریسک سیستماتیک
۰/۰۰۰۰	معناداری آماره F	۰/۱۳۶۹	-۱/۲۶۹۵	مقدار ثابت

یافته‌های پژوهشی حاصل حاکی از آن است که بین استقلال کمیته حسابرسی و مسئولیت اجتماعی شرکتی رابطه مثبت و معناداری برقرار است. همچنین بین تخصص اعضای کمیته حسابرسی و مسئولیت اجتماعی شرکتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. علاوه بر آن نتایج آزمون بیانگر آن است که میان تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی و مسئولیت اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد که معنادار نیست. همچنین یافته‌های حاصل از پژوهش حاکی از وجود یک رابطه مثبت و معنادار میان اندازه کمیته حسابرسی و مسئولیت اجتماعی شرکتی است.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که در نتایج آزمون‌های مربوط به فرضیه پژوهش ملاحظه می‌شود، در آزمون‌های فرضیه‌های مربوط به بررسی استقلال کمیته حسابرسی، تخصص اعضای کمیته حسابرسی و اندازه کمیته حسابرسی با مسئولیت اجتماعی شرکت سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. این امر بیانگر وجود رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین متغیرهای مورد آزمون است، اما بررسی رابطه بین تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی و مسئولیت اجتماعی شرکت در سطح ۹۵ درصد معنادار نیست. افزون بر این، نتایج حاصل از بررسی خودهمبستگی جمله‌های خطا با استفاده از آماره دوربین-واتسون نیز نشان‌دهنده نبود خطای خودهمبستگی در همه الگوها است. همچنین، مقدار آماره F و سطح معناداری مربوط به این آماره، در تمام آزمون‌های مربوط به فرضیه پژوهش بیانگر این است که فرضیه معنادار نبودن کل الگو (صفر بودن تمام ضرایب) رد می‌شود و الگوی رگرسیون برآورده شده در کل معنادار است. از سوی دیگر، بررسی ضرایب تعیین تعدیل شده برای معیارهای چهارگانه نیز نشان می‌دهد که حداکثر ۳۱ درصد (برای معیار تخصص اعضای کمیته حسابرسی) و حداقل ۲۸ درصد (برای معیار تعداد جلسات اعضای کمیته حسابرسی) از تغییرهای مسئولیت اجتماعی شرکتی را می‌توان با استفاده از متغیر کیفیت کمیته حسابرسی تبیین کرد.

در مجموع، یافته‌های پژوهشی آزمون فرضیه تحقیق با استفاده از هر چهار معیار برآورد کیفیت کمیته حسابرسی نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی شرکتی دارای رابطه مثبتی با کیفیت کمیته حسابرسی است. این موضوع ناشی از توجه بیشتر کمیته حسابرسی به مسئولیت اجتماعی و موارد مرتبط با توسعه پایدار است. همچنین یافته‌ها نشان داد که کمیته حسابرسی با کیفیت می‌تواند موجب ترغیب شرکت به افشای بیشتر اطلاعات مرتبط با مسئولیت اجتماعی گردد. این نتیجه

می‌تواند مقدمه‌ای بر تاکید بر اهمیت و لزوم پیاده‌سازی حسابرسی اجتماعی در شرکت‌های سهامی باشد. حسابرسی اجتماعی فرآیندی است که واحد تجاری را قادر می‌سازد تا منافع و محدودیت‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی را ارزیابی کرده و آن را توجیه کند. این روشی است که یک سازمان برای خلق ارزش و رسیدن به اهدافی که متعهد شده است انجام می‌دهد. حسابرسی اجتماعی یک ارزیابی از اثرات اهداف غیر مالی یک سازمان را نشان می‌دهد که به طور سیستماتیک و قانونی منعکس کننده عملکرد سازمان و دیدگاه ذی‌نفعان آن سازمان است. بنابراین کمیته حسابرسی مقتدر در شرکت می‌تواند مسیر رسیدن به این هدف سازمانی را تسهیل نماید.

یافته‌های پژوهش که نشان‌دهنده توجه بیشتر به مسئولیت اجتماعی و توسعه پایدار است با پژوهش‌های حاجیها و سرفراز (۱۳۹۳)، پورمحمد و سعدی (۱۳۹۵)، کیم و همکاران (۲۰۱۲)، دیسانایاکه و همکاران (۲۰۱۶) و استاکچزینی (۲۰۱۶) مطابقت دارد.

این پژوهش نیز مانند سایر پژوهش‌ها دارای محدودیت‌هایی است که محدود بودن تعداد نمونه بررسی و حذف شرکت‌های واسطه‌گری و هلدینگ از این دست عوامل است که در نتیجه قابلیت تعمیم یافته‌ها به کل شرکت‌ها را با محدودیت مواجه می‌کند.

به مدیران نیز پیشنهاد می‌گردد که جهت جلب نظر سرمایه‌گذاران، همسویی با توسعه محیط زیست، افزایش ارزش شرکت و سایر موارد موثر، به کیفیت کمیته حسابرسی در جهت افزایش مسئولیت‌پذیری شرکت توجه نموده و آن را در برنامه خود قرار دهند. برای پژوهش‌های آتی نیز پیشنهاد می‌شود تا به منظور درک بهتر عوامل موثر بر افزایش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مواردی مانند خطر سقوط قیمت سهام و بررسی پایداری به اخلاق شرکتی نیز مورد بررسی قرار گیرد.

پی نوشت

- | | |
|----------|-----------|
| ۱ INDAUD | ۲ AUDACC |
| ۳ AUDMET | ۴ AUDSIZE |
| ۵ Excel | ۶ Stata |
| ۷ Eviews | |

منابع

- Abbott, L. J. , Parker, S. , Peters, G. F. and Raghunandan, K. (2003). The association between audit committee characteristics and audit fees. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 22, 17-32.
- Blue Ribbon Committee (BRC) (1999). Report and Recommendations of Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees. New York: New York Stock Exchange and National Association of Securities Dealers.
- Crane, A. , D. Matten, and L. Spence (2008). "Corporate Social Responsibility: In Global context. In: Corporate Social Responsibility: Readings and Cases in Global Context", Routledge, London, pp. 3–20.
- Dagiliene, Lina. , (2013). The influence of corporate social reporting to companys value in a developing economy. *Procedia Economics and Finance*. Vol 5, pp 212 -221.
- Dalton, D. R. , Daily, C. M. , Johnson, J. L. and Ellstrand, A. E. (1999). Number of directors and financial performance: A meta-analysis. *Academy of Management Journal*, 42, 674-86.
- Firms. *Journal of academic and business ethics*, 1-14.
- Fleming, M. (2002) , "What Is Safety Culture? Railway Safety Ever Green House", Available at: <http://www.google.com>.
- Foroughi, D. & MirShamsShahshahani, M. & PoorHosein, S. (2008). Social attitudes about disclosure of accounting information: companies listed on Tehran Stock Exchange. *Review of accounting and auditing*, 15 (52) , 70-55. (in persian)
- French, V. & Hbell, C. (2004). *Organizational change management*. Translation by Alwani, M. & Danaeefard, H. third edition, Tehran, Saffar Publications. (in persian)
- Gelb, D. , and J. A. Strawser (2001). "Corporate Social Responsibility and Financial Disclosures: An Alternative Explanation for Increased Disclosure", *Journal of Business Ethics*, 33 (1) , pp. 1–13.
- Hajiha, Z. & Sarfaraz, B. (2014). Survey The relationship between corporate social responsibility and cost of equity of companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Empirical Research in Accounting*, 4 (14) , 123-105. (in persian)
- Hejami, M. (2011). Investigating the Relationship between Disclosure of Social Responsibility and Institutional Ownership in the Companies Accepted in Tehran Stock Exchange. Graduate Student, Islamic Azad University, Guilan Science and Research Branch. (in persian)
- Hisham Kamel Madi, Zuaini Ishak and nor Aziah Abdul Manaf. (2014). the impact of audit committee characteristics on corporate voluntary disclosure. *International onference on Accounting Studies, ICAS 2014*, 18-19 August 2014, Kuala Lumpur, Malaysia.
- Jamei, R. , and Rostamian, A. (2016). EFFECT OF FINANCIAL EXPERIENCE OF THE COMMITTEE ON THE PROFITABLED PROPERTY, ACCOUNTING AND FINANCIAL ACCOUNTING RESEARCH, spring, Vol. 8, No. 29, pp. 1- 17. (in persian)

- Khajavi, SH. , Baizidi, A. , and Jabarzadeh-Kongarlouei, S. (2010). Investigating the relationship between earnings management and social responsibility of listed companies in Tehran Stock Exchange, accounting progress, spring and summer, Volume 3, Issue 1, Pages 29-54. (in persian)
- Kim, Y. , and H. Siqi Li (2014). “Corporate Social Responsibility and Stock Price Crash Risk”, *Journal of Banking & Finance*, 43, pp. 1–13.
- Mishra, D. R, S. El Ghouli. , O. Guedhami. , and C. C. Y. Kwok. (2011). “Does Corporate Social Responsibility Affect the Cost of Capital?”, *Journal of Banking & Finance*, 35 (9) , pp. 2388-2406.
- Persons, O. S. (2005). Relation between the new corporate governance rules and the likelihood of financial statement fraud. *Review of Accounting and Finance*, 4 (2) , 125-148.
- Persons, O. S. (2009). Audit committee characteristics and earlier voluntary ethics disclosure among fraud and no-fraud firms. *International Journal of Disclosure and Governance*, 6 (4) , 284-297.
- Persons, O. S. (2010). Could investors use voluntary ethics disclosure to assess the likelihood of fraudulent financial reporting? *International Journal of Disclosure and Governance*, 7 (2) , 153-166.
- Persons, O. S. (2011) Characteristics and financial performance of no ethics-code
- PourMohammadi, M. & Saadi, A. (2016). Investigating the Role of Social Responsibility Activities in the Petrochemical Industry (Case Study: Shazand Petrochemical Company). Conference on Companies' Social Responsibility - Social Responsibility in Oil Industry, Tehran, Energy Research Institute in Management and Planning, University of Tehran. (in persian)
- Public Oversight Board (POB, 1994). Strengthening the Professionalism of the Independent Auditor. Stamford, CT: POB.
- Razmjooiyi, P. , Ghahremani, A. , and Pourtoorollahi, S. (2015). Effect of ownership structure and board composition on corporate social responsibility, *International Management Conference and Humanities*, UAE, Dubai, Institute of Idea Managers of Vieira Capital. (in persian)
- Rohana, Othman, Farhana, Ishak. , Siti Maznah, Mohd Arif and Nooraslinda, Abdul Aris. (2014). Influence of audit committee characteristics on voluntary ethics disclosure. *Social and Behavioral Sciences*, 145 pp. 330 – 342.
- Royayi, R. , and Ebrahimi, M (2015). Investigating the Impact of Audit Committee Characteristics on the Level of Voluntary Disclosure of Ethics, *Financial Accounting*, Seventh Year. No. 25. Spring. Pages 71- 88. (in persian)
- Serafeim, G. , I. Ioannis, and C. Beiting (2011). “Corporate Social Responsibility and Access to Finance. Strategic Management”, *Journal*, 35 (1) , pp. 1-23.
- Shojaei, M. ,and Khabarkhosh, M.. (2016). The relationship between corporate social responsibility and the value of companies in Tehran Stock Exchange, *Fifth International Conference on Accounting and Management*, and the 2nd Conference on Entrepreneurship and Innovations, Tehran, Isfah Symptoms. (in persian)
- Stacchezzini R, Melloni G, Lai A, (2016). Sustainability management and reporting: The role of integrated reporting for communicating corporate sustainability management, *Journal of Cleaner Production* ,pp 1- 23

Xie, B. , Davidson, W. N. and Dadalt, P. J. (2003). Earnings management and corporate governance: The role of board and the audit committee. *Journal of Corporate Finance*, 9 (3) , 295-316.

The Effect of Audit Committee Quality on Disclosure Level of Corporate Social Responsibility

Zoherh Hajiha¹, Hossein Rajabdoory²

Received : 2016/10/26

Approved: 2016/12/19

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between the quality of the audit committee and the corporate social responsibility disclosure level. Social responsibility is including a set of tasks and commitments that the company needs to do for maintaining, care and assistance to the community in which it acts. It has used from Mishra and colleagues to evaluate corporate social responsibility disclosure level in this study and from the proposed variables of Personz and Rouhana and co-workers and Hysham and colleagues to assess the impact on the quality of the audit committee disclosure. The period of study is from 2011 to 2015 and the sample is consists of 67 companies listed on the Tehran Stock Exchange. It was used from ordinary least squares regression method to test research hypotheses. The results of hypothesis testing showed there is a significant positive relationship after controlling for factors including size, ratio of book value to market value of equity and systemic risk, the audit committee independence, expertise of the members of the audit committee and the audit committee with the disclosure of corporate social responsibility; Also, there is a positive relationship between the number of members of the audit committee and the disclosure of corporate social responsibility which is not significant. According to the research findings, it is claimed to increase the quality of the audit committee, the corporate social responsibility disclosure level is increased. As a result, it is suggested that companies increase the level of social responsibility that is an important issue, pay special attention to the quality of the audit committee.

Keywords: Quality of the Audit Committee, Information Disclosure, Social Responsibility.

JEL classification: G11, M19

DOI: 10.22051/ijar.2017.12355.1213

¹ Associate Professor of Accounting, Islamic Azad University, East Tehran Branch, Tehran, Iran.
(Manuchehr.Roosta@yahoo.com)

² Ph.D student of Accounting, Islamic Azad University, Bandar Abbas Branch, Bandar Abbas, Iran.
Corresponding Author (ira.deghani@gmail.com)